

LOGOPEDI RITMIK MASHGULOTLARDA BOLALARNING OVOZ VA NAFASNI RIVOJLANTIRISH

Sharipova Matluba Baxriddinovna

Navoiy viloyati Karmana tumani

12-DMTT defektologi

Annotatsiya: ushbu maqolada logopedi ritmik mashgulotlarda bolalarning ovoz va nafasni rivojlantirish haqida soʻz yuritildi.

Kalit soʻzlar: ovoz, undosh va unli tovushlar, talaffuz, musiqiy akkompanent, ovoz jarangdorligi.

Ovoz bilan ishlash undosh va unli tovushlarni talaffuz etish bilan boshlanadi. [Mashqlar](#) musiqiy kuzatuv va ularsiz olib boriladi. Unli tovushlar ovoz balandligida oʻzgarish bilan kuylanadi. Agar bu mashqlar tezda uddalanmasa, ovoz balandligida oʻzgarishga erishi uchun “miyovlash” yoki “guvillash” dan (mushukning ovozig, paroxodning gugulashiga taqlid sifatida) foydalanish mumkin. Ovozning kuchi musiqiy akkompanentning tegishli kuchlanishi yoki zaiflashishi bilan unlini ancha baland yoki ancha sokin [ovoz bilan talaffuz qilishda](#) tarbiyalanadi. Ovoz jarangdorligining choʻziqligi nafas chiqarishning davomiyligiga boqliq.

Ovozning oʻtkirlikini tarbiyalash uchun melodeklamatsiya foydalidir: musiqa mos tushuvchi savolli, undovli, majburlaydigan va boshqa intonatsiyali sheʼrlarni (kattalar uchun esa prozali matnlarni qam) oʻqish.

Diktsiya ustida ishlash nafas, ovozli va artikulyatsiya mashrqlari yordamida olib boriladi.

Shuqullanuvchilar avval ritmik musiqa yoki pedagog qisobi ostida unlini tilsiz artikulyatsiyada bor qatorda 2, 3, 4 ta unlini aloqida [va bir qatorda ifodalaydilar](#), keyin shivirlab va qattiq talaffuz etadilar. Keyin nafas chiqarishda boʻqinlar [“p”], [“t”], [“k”], [“f”], [“sh”] (“pa-po-pu-pi” “paf-pof-puf-pif va q.k.) tovushi bilan shivirlab va baland talaffuz qilinadi, toʻrt qatorli sheʼrlar, maqollar, matallar nutqning zarbi va tempi almashgan qolda talaffuz etiladi.

Korreksion kursning oʻrtasida nafasli, ovozli va artikulyatsion mashqlarga qarakatli oʻyinlar, dramatik oʻyinlar, yurishda sekinlashish bilan, chapak, qisob, [kuylash bilan mashqlar](#) qoʻshiladi. Vokallarni – soʻzsiz oqanglarni kuylash foydalidir.

Unlilar [«u»], [«o»], [«a»], [«i»] ketma-ketlikda kuylanadi. Keyin gammalar kuylanadi, boqli kuylashning boshqa turi – tovushning notani yuqoriga yoki pastga sirqalishi bilan jarangdorligi tovushni egiluvchanligi, balandligini rivojlantirish uchun kiritiladi.

Ovoz diapazonini rivojlantirish zarur. Jarangdor ovozda yuqori (2000-3000 Gts) va past (700-800 Gts) chastotalarda ifodalangan. Yuqori formantlar (2300-2700 Gts) darajasini oshirish jarangdorlikning kuchi va uchuvchanligini koʻtaradi. Mashqlarni unli bilan [«m»], [«n»] tovushlarini talaffuz qilish bilan boshlash kerak. Ovoz oʻrta registrda, bitta tonallikda:

mmummommemmimmamm taraladi. Keyin: sonorli undoshlarda [“m”], [“n”] [ovozning](#) oʻtarilishi va tushishi soʻz va iboralarni talaffuz qilishda pauza bilan qamda pauzasiz.

Masalan, “Ayiqcha” instsenirovkasida niqob taqqan ikkita bola uchinchisi – ona ayiqdan “Oyiii, sut bersangiz boʻlardi bizga” deb soʻraydilar. Ona ayiq javob qiladi: “Sizlarga qancha bersa qam kamm”. Ayiqchalar qochib ketadilar va qaytib oʻz iltimoslarini yuqori registrda takror kuylaydilar, ona ayiq mushti bilan taqdid qiladi va past registrda “Mana sizga mennn”-deb javob qiladi. Nafas, ovoz va artikulyatsiyani tarbiyalash boʻyicha mashgulotlarda ekspressiv boʻyalgan, [insonning qissiyotlari](#), ixtiyoriy taʼsirchanligini – shodlik, oqriq, qazab, qoʻrquvni ifodalovchi undov soʻzni talaffuz qilish va kuylash qoʻshiladi “A! O! Ax! Ox! Ux! Oy! Ay-ay-ay!” va q.k.

Keyin undov soʻz: unda musiqiy boʻyoq turlicha: musiqaga muvofiq minor yoki major boʻladigan qilib tanlangan sheʼrga qoʻshiladi. “Pashsha” mashqi.

O'ng tizzada o'tirgan pashshaga qarash, uni tutish, kaftda qis qilish, qo'lni [quloqqa olib](#) borish. Pashshaning jaranglashini eshitish. Pashshaga taqlid qilib, nafas chiqarishda kuylash:

“z-z-z”. Pashshani chiqarib yuborish, kaftni yozish, ko'z bilan uning uchishini kuzatish, yana nafas olish. Bir vaqtning o'zida zarbli bo'qinlarni qar ikkala qo'lning [ikkinchi](#), uchinchi, to'rtinchi, beshincha barmoqlarida navbatma-navbat qo'lning birinchi barmoqi bilan birlashtirish.

“qushidan ketdi” so'zida qo'l panjalarini bo'shashtirib ularni tushirib yuboradi. Bu qo'shiqni “zum”, “zu” bo'qinlarida kuylanadi va bir vaqtning o'zida qo'l bilan dirijyorlik qilinadi. Panja egiluvchan bo'lib, musiqadagi urquni aniq ko'rsatishi kerak. “Terak momiqi” mashqi.

Yoz boshlandi. Kun issiq. Atrofda terak momiqlari yotibdi. Momiqni ko'rib, unga qarash, o'tirish, qo'l barmoqlarining yumshoq qarakati bilan ozgina momiqni yiqish.

Barmoqlarining engil qarakati bilan momiqni bir qo'ldan ikkinchisiga olish, [uni puflash](#), yana ilib olib, qo'l bilan dirijyorlik qilgan she'r o'qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. “Barmoqlar mashqi va logopedik o'yinlar” Metodik qo'llanma Muharrir Z. Hasanova Musahhih D. Eshonxo'jayeva Badiiy muharrir B. Bozorov
2. <https://hozir.org/>
3. ziyo.uz